

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Ἐθνικο-πολιτικὴ Ἑλλὰς ὑπὸ Ἀχιλ. Λεβέντη.

Κατεστήσαμεν ἤδη γνωστὰ τοῖς ἀναγνώσταις τῆς Μελίσσης τὰ κατὰ τὸν Κύριον Α. Λεβέντην. Ἐρχόμεθα σήμερον νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ περὶ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ.

Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ διαπραγματεύεται διάφορα σπουδαῖα ζητήματα. Ἐπιφυλαττόμενοι νὰ ὁμιλήσωμεν προσεχῶς καὶ νὰ ἐκθέσωμεν τὴν γνώμην μας ἐφ' ἐνὸς ἐκάστου τούτων σπειόμεν νὰ δημοσιεύσωμεν ἀπὸ τοῦδε κατὰ προτίμησιν τὸ περὶ μεταθέσεως τῆς ἑλληνικῆς πρωτεύουσας ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου Κεφάλαιον αὐτοῦ, διότι τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἐσχάτως γραφέντα ἐν τῷ ἑλληνικῷ τύπῳ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Τῷ ὄντι ἐὰν πρόκηται νὰ μετατεθῇ ἀλλαχοῦ ἡ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα, πρὶν ἢ αἱ ὄχθαι τοῦ Βοσπόρου ἐπανέλθωσιν ὑπὸ τὰ σκῆπτρα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στέμματος, οὐδεὶς ἄλλος τόπος ἑλληνικὸς, ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, δύναται νὰ ἔχῃ τοιαύτας ἀξιώσεις, ὥς πολλὰ λογικῶς καὶ λίαν εὐφραδῶς ἐκτίθῃσιν ὁ Κ. Λεβέντης ἐν τοῖς ἐπομένοις.

«Ἡ πρωτεύουσα εἶναι ἡ καρδιά τοῦ κράτους· ἐκ τοῦ κέντρου τούτου ἀναδύεται ὁ τύπος τῆς ἐθνικῆς βιώσεως, καὶ ἀναπνέονται αἱ ἰδέαι καὶ αἱ ἐνέργειαι, αἵτινες γεννῶσι τὰς κλίσεις καὶ ὁδηγοῦσι τὰς πράξεις. Πρὸς τὸ κέντρον τοῦτο ἀποτείνονται γλυκύτεραι τοῦ ἔθνους ἐλπίδες, ἀπὸ τούτου προσδοκᾶται προστασία καὶ ἀμοιβή· ἡ δόξα, ἡ ἰσχύς, ὁ πλοῦτος τῆς πρωτεύουσας, ἀντανakλῶνται ἐφ' ὅλου τοῦ ἔθνους, εἶναι περιουσία κοινή.»

Ἡ πρωτεύουσα ἔχει τοσαύτην ἐπίρροιν, ὥστε πολλάκις μικρὰ κράτη διέπρεψιν ἐπὶ μόνῃ τῇ ἀξίᾳ τῆς αὐτῶν πρωτεύουσας. Τοιαῦτα δ' ὑπῆρξαν πᾶσαι σχεδὸν αἱ μικραὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος πολιτεῖαι, καὶ αἱ νεώτεραι τῆς τῶν Μεδίκων Ἰταλίας. Τοῦναντίον οὐδὲν ἐκτεταμένον κράτος διέπρεψεν ἀνευ ἀναλόγου πρωτεύουσα· ἡ καλὴ πρωτεύουσα συντελεῖ καὶ πράγῃ πολλάκις κακῶς διακείμενον κράτος, συγκεντροῦσα τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, δίδουσα ζωὴν εἰς τὴν παραλελυμένην καὶ ἀνίσχυρον ἐπαρχιακὴν ἐνέργειαν, περιβρίχινουσα βιοτικότητα, ὅπως ἡ καρδιά τὸ αἷμα πρὸς τὰ καταβεβλημένα μέλη.»

« Ἄλλ' αἱ πόλεις ἐν γένει βιοῦσι καὶ ἀναπτύσσονται ἀναλόγως τῶν μέσων, δι' ὧν προσπορίζονται τὴν ὑπαρξιν. Ἡ πολιτικὴ ἰσχὺς δύνάται νὰ σχηματίσῃ μέχρι τινὸς πόλιν, ἥτις ὁμως δὲν θέλει ἔχει ἐν πράγματι, ἴδιον συντηρητικὸν προοδευτικὸν αὐτῆς βίον. εἰμὴ ἀφοῦ σχηματισθῇ βιομηχανικὸν κέντρον· ὁ χρόνος, αἱ συνεχεῖς καὶ μεγάλαι θυσίαι ἔδωκαν βιομηχανικὴν τινα ὑπαρξιν εἰς πρωτεούσας μεγάλων τινῶν ἔθνων, οἷα ἡ Πητρούπολις, καὶ μ' ὅλον τοῦτο ἡ ἀνάπτυξις τῶν δὲν εἶναι ἀνάλογος τῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους. Ἐὰν οἱ Παρίσιοι ἔκειντο ἐπὶ βιομηχανικωτέρου κέντρου, ἔπρεπεν ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γαλλίας νὰ ᾔναι μᾶλλον κατοικημένοι τοῦ Λονδίνου. Αἱ τεχνηταὶ πόλεις αἱ ἐγειρόμεναι ἐξ ἰδιωτρόπου ἰσχύος, εἰσὶ μᾶλλον πόλεις καταναλωσεως ἢ παραγωγῆς, καὶ συντηροῦνται, ἐπὶ τινὰς αἰῶνας τοῦλάχιστον, μὲ ἐθνικὴν ζημίαν, ἕως ὅτου στερεώσῃ φυσικὴν τινα βιομηχανικὴν ἰδίαν αὐτῶν ὑπαρξιν· πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ διευκολυνθῇ δαπανηρῶς ἢ πρὸς αὐτάς συγκοινωνία, νὰ προσκληθῇ διὰ θυσίων ἡ τεχνουργία καὶ τὸ ἐμπόριον, νὰ ζωογονηθῇ ἐπιπλάστως ἢ περίξ γεωργία, καὶ ἐν γένει νὰ καταναλωθῇ μὴ παραγωγικῶς μετὰ ἔθνη καὶ κεφάλαια. Ἐνῷ ἡ πόλις ἡ κατέχουσα βιομηχανικὸν τι κέντρον ἀναπτύσσεται καὶ αὐξάνει φυσικῶς, διὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἐνεργείας ἥτις εὐρίσκουσα τὸ συμφέρον τῆς, προκαλεῖ τὸν πληθυσμὸν, ὅστις συγκεντροῦται καὶ αὐξάνει ἐνόσφ παρουσιάζονται μέσα συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς. Τὸ κατάλληλον τῆς τοποθεσίας προήγαγε καὶ προάγει, κατ' ἀναλογίαν τῆς βιομηχανικῆς αὐτῆς ἀξίας, καθ' ἐκάστην πόλιν· μόνη ἡ τῆς διευθύνσεως μεταβολὴ τῶν συναλλακτικῶν ρευμάτων ἐξήρκεσεν ὅπως ταπεινώσῃ πολλὰς ὑπερηφάνους καὶ ἀνυψώσῃ ἄλλας ἀστημάντους. Ἡ εὐρεσις ὁδοῦ, διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς ἐλπίδος πρὸς τὰς Ἰνδικὰς θαλάσσας, κατεβίβασε τὴν Βενετιάν καὶ ἄλλας τῆς Ἰταλίας ἀκμαζούσας, πόλεις, ἀνέδειξε δὲ τὴν Λισβώνην τὸ Λονδίνον τὸ Ἀμστελῶδαμον κτλ. καὶ μ' ὅλον ὅτι πρὸς προαγωγὴν καὶ ἀκμαίαν διατήρησιν πόλεως τινος, ἀπαιτεῖται ἡ πρόσφορος τῶν κατοχῶν βιομηχανικὴ ἐμπειρία, ἄνευ τῆς ὁποίας ἡ τῆς τοποθεσίας ἀξία, ὡς βιομηχανικοῦ κέντρου, καταβιβάζεται, ὑπῆρξαν μ' ὅλον τοῦτο τινὰ, ἐπὶ τοσοῦτον πρόσφορα, ὥστε καὶ τὴν οὐσιώδη ταύτην ἀνάγκην κατεβαλον· ἡ Κωνσταντινουπόλις μ' ὅλην τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν βιομηχανικὴν ἑκπτώσιν τῶν Βυζαντινῶν, καὶ ἀφοῦ ἀπώλεσαν σχεδὸν ἅπασαν τὴν περίξ αὐτῶν χώραν, διετηρεῖτο μεγάλη, μόνον ὡς ἐκ τῆς προσφόρου

βιομηχανικῆς τοποθεσίας της· τοσαύτη εἶναι ἡ συνεκτικὴ δύναμις προσφόρου βιομηχανικοῦ κέντρου!

Ἰδού τί λέγει περὶ πόλεων ὁ διασημότερος τῆς Γαλλίας οἰκονομολόγος, I. B. Σαίϊ.

«Δὲν ἀρκεῖ νὰ χαράξῃ τις τὰ σχέδιον πόλεως τινος καὶ νὰ πρῆς δώσῃ καὶ ἐν ὀνομα· πρέπει ἵνα πραγματικῶς ὑπάρξῃ νὰ πρῆς προμηθεύσῃ διαδοχικῶς μὲ βιομηχανικὰς ἐπιδεξιόδητας, μὲ ἐργαλεῖα, μὲ τὴν ἀναγκαίαν πρῶτην ὕλην, μὲ πᾶν ὅ,τι χρῆσιμεύει πρὸς συντήρησιν τῶν βιομηχανῶν, μέχρι τῆς ἐντελούς διατεχνήσεως καὶ τῆς πωλήσεως τῶν παραχθέντων· ἄλλως δὲ ἀντὶ νὰ ἰδρῦσῃ τις πόλιν ἀνιδρύει θεατρικὴν διακόσμησιν, ταχέως καταπίπτουσιν ὡς μὴ παντάπασι στηριζομένη· τοῦτ' αὐτὸ συνέβη εἰς τὴν Αἰκατερινοσλάβην ἐν Ταυρίδι, καὶ τοῦτο προὔπεδείκνυνεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωσήφ Β'. ὁπότε, προσκληθεὶς ἐν παρατάξει, νὰ θέσῃ τὸν δεῦτερον λίθον τῆς πόλεως ταύτης, εἶπε πρὸς τοὺς περιστοιχοῦντας αὐτόν. Ἀποπερατώσαμεν αὐθημερὸν μεγάλην τινὰ ὑπόθεσιν, μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας· ἔθεσε τὸν πρῶτον λίθον μιᾶς πόλεως, ἐγὼ δὲ τὸν ἔσχατον.

«Οὐδὲ τὰ κεφάλαια δὲν ἐπαρκοῦσι νὰ ἐγκαταστῶσιν ἐκτεταμένην βιομηχανίαν καὶ ἐνεργὸν παραγωγὴν, προσόντα πάντῃ ἀναγκαῖα διὰ νὰ σχηματίσῃ καὶ ἀναπτύξῃ πόλιν τινὰ· ἀπαιτοῦνται προσέτι, τοποθεσία, καὶ ἐθνικαὶ θεσμοθεσίαι, εὐνοϊκαὶ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς· αἱ τοπικαὶ περιστάσεις δεῖσιν ἴσως ἢ ἔλλειψις τῆς Βασιγκτῶνος, ἢ κωλύουσα αὐτὴν εἶν' ἀποδῇ μεγάλη τις πρωτεύουσα, καθότι δεικνύει πρόοδον πολλὰ ἀργοπόρον, σχετικῶς ὡς πρὸς τὴν γενικὴν ἀνάπτυξιν πτῶν ἠνωμένων πολιτειῶν. Ἐνῶ ἐκ μόνῃς τῆς τοποθεσίας καὶ μόνον διότι ἀπέβη ἡ παρακαταθήκη τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τῆς Εὐρώπης, ἡ Παλμύρα ἀπεκατέστη ἄλλοτε πολυάνθρωπος καὶ πλουσία, μ' ὅλας τὰς περὶ αὐτὴν ἀμμόδεις πέρημους· ἡ αὐτὴ αἰτία εἶχεν ἀποτελέσει τὴν ἀκμὴν τῆς Ἀλεξάνδρειας καὶ ἀρχαιότερον ἀκόμη τὴν τῶν Θηβῶν τῆς Αἰγύπτου· ἡ θέλπις μόνῃ τῶν ἡγεμόνων αὐτῆς δὲν ἤρκει βεβαίως πρὸς ἀνιδρύσῃ ἐκατόμυλον πόλιν καὶ τοσοῦτον πολυάνθρωπον, ὅπως ὁ Ἡρόδοτος μᾶς τὴν περιγράφει· πρέπει ν' ἀποδῶσῃ τις πρὸς τὴν τοποθεσίαν της, οὖσαν μετὰ τῆς Εὐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ τοῦ Νείλου, μετὰ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, τὸ αἰσιότιον αἰὲς ἐπισημότητός της.»

Ἐκ τούτων ἔπρεπεν αἱ πρωτεύουσαι χάριν οὐχὶ μόνον τῆς προαγωγῆς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος, νὰ κατέχωσι τὸ βιομηχανικώτερον ἐκάστης ἐπικρατείας κέντρον. Ἀλλ' ἡ ἐκλογή τῶν πρωτευουσῶν σενέβη ἔνεκα διαφόρων περιστάσεων, ἄλλοτε μὲν τυχαίων, ἄλλοτε πολιτικῶν, καὶ ἄλλοτε τῆς ἀνάγκης· ὁπότεν αἱ κυβερνήσεις διήποντο ἀπὸ τῆς ἰδιορεξίας τοῦ ἄρχοντος, ὁπότεν ἔπρεπε νὰ τοποθετηθῶσιν ἰσχυρῶς καὶ ἀπωτέρω, ὅσον τὸ δυνατόν, πάσης ξένος ἐπιβολῆς, ὁπότεν καὶ αὕτῃ ἡ βιομηχανία ἦτον ἠναγκασμένη νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἀσφάλειαν, ἡ ἐκλογή θεδαίως δὲν ἠδύνατο νὰ συνάγῃ μὲ τὸ φυσικὴν τῶν ἐθνῶν συμφέρον· ἡ ἀνάγκη τῆς συντηρήσεως προηγεῖτο πάσης ἄλλης. Σήμερον ὁμως εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν τὰ ἔθνη συνεδέθησαν διὰ τοσούτων διεθνῶν σχέσεων, καθ' ἣν αἱ ξέναι ἐπιθέλαι, καὶ μάλιστα αἱ κατὰ τῶν μικρῶν ἐθνῶν, ὑπόκεινται εἰς διεθνεῖς κανόνας, καθ' ἣν ἡ βιομηχανία δεσπόζει τῆς κοινωνικῆς ἐνεργείας, καθ' ἣν καὶ αὐτὸς ὁ πόλεμος μετέβαλε τὸν ἄγριον αὐτοῦ χαρακτῆρα, καὶ ἡ στρατηγικώτερα ἄξια σημείου τινός, προκειμένου περὶ ἐκλογῆς πρωτεύουσας, βαρύνει ὀλίγον συγκρινομένη μὲ τὴν βιομηχανικὴν· αἱ δὲ ἀλογορεξίαι τῶν ἰσχυρῶν ἢ ἀτομικὰ τινων συμφέροντα οὐδὲ κἂν μνημο-εῖονται, ὁπότεν ἀντίκεινται τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος· ἀποδείξεις αἱ πρόσφατοι μεταθέσεις τῶν πρωτευουσῶν τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἑπτανήσου καὶ τῆς Μολδαυίας.

Ἐὰν αἱ ἀρχαὶ αὗται εἰσὶν ἀληθεῖς, ἐὰν ἡ τύχη ἐνὸς ἔθνους κατὰ πολὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῆς πρωτεύουσας του, ἐὰν χρεωστῇ ἡ Ἑλλὰς νὰ προάξῃ τὴν ἐμποροναυτικὴν αὐτῆς ἀρετὴν, ἐὰν ἡ συγκέντρωσις τῶν δυνάμεων αὐξάνῃ τὴν δύναμιν, καὶ στηρίζῃ τὴν πρόοδον, ἔπρεπε αὐτὴ περὶ πρωτεύουσας ζήτημα, λελυμένον τοσοῦτον ἀδεξίως, νὰ παραγκωνισθῇ εἰς τρόπον ὥστε οὐδὲ κἂν μνεῖα αὐτοῦ νὰ γίνηται! Πιστεύω, ὅτι μετὰ τὴν δημιουργίαν ἀσφάλειαν, τὸ ζωτικώτερον τῆς Ἑλλάδος ζήτημα εἶναι τὸ τῆς πρωτεύουσας.

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀναφύη ἀμέσως μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Καποδιστρίου· ἐπὶ ἐπαναστάσεως αἱ Κυβερνήσεις περιεφέροντο ἐξ ἀνάγκης σκηνητικῶς ἀφ' ἐνὸς εἰς ἄλλο μέρος· ὁ Καποδιστριας ἐξέλεξε προσωρινὴν τῆς Κυβερνήσεώς του καθέδραν τὸ Ναύπλιον, φρούριον περιβάλλον ἡμικατεστραμμένην μικρὰν ἀπόκεντρον πόλιν, διότι αἱ κρίσιμοι τότε τῆς πατρίδος περιστάσεις, ἀπῆλθον τὴν τῆς Κυβερνήσεως ἀσφάλειαν ἅμα ἀποτελεσθείσης

τῆς ἀνεξαρτησίας, ἀνεφάνησαν βασιμώτεραι ἐπὶ τῆς τοποθετήσεως τῆς Πρωτευούσης σκέψεις· δύο ἐπὶ τέλους γινώμαι ὑπερίσχυον οἱ μὲν ἐπρότεινον τὰς Ἀθήνας, οἱ δὲ τὸν ἱσθμὸν τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ Ἑλλάς, τότε μόλις ἀπελευθερωθεῖσα μετὰ μυθώδη πάλην, ἐκλινε πρὸς τὴν ῥωμαντικότητα· δύο ἦσαν τὰ κυριεύοντα αὐτὴν στοιχεῖα ὁ παλικαρισμὸς καὶ ὁ λογιωτατισμὸς, ὄνειρευόμενα ἀμφοτέρω δόξαν, γράμματα καὶ πολιτικὰς θεωρίας. Ὁ βιομηχανισμὸς ἔκειτο κατεστραμμένος, θῦμα τῆς ἐλευθερίας, ἡ δὲ ἀνίσχυρος φωνὴ τοῦ κατεκαλύπτετο ὑπὸ τῶν εὐφημιῶν τῆς ἐπιτυχίας καὶ ὑπὸ τῶν εἰσηγήσεων τῆς ἐλπίδος.

Ἡ Ἀντιβασίλεια, ἀντὶ νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἀνώμαλον ταύτην τοῦ ἔθνους κατάστασιν, καὶ νὰ τὴν διευθύνῃ πρὸς τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ συμφέρον, ὠθυμένη δὲ καὶ ἀπὸ τὰς φαντασιοπλασίας τοῦ ποιητοῦ βασιλέως τῆς Λευδοβίκου, ἐξέλεξεν ὡς πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου τὰς κλεινὰς Ἀθήνας.

Οὐδὲν προσφιλέστερον τῶν ἐνδόξων προγονικῶν ἀναμνήσεων, οὐδὲν παρορμητικώτερον πρὸς τὰ ἐνδοῦρα ἔργα, ἀλλ' οὐδὲν ἀτοπώτερον τῆς ἀσυναρμόστου συγκρίσεως μεταξὺ παρελθόντος καὶ μέλλοντος.

Αἱ Ἀθῆναι τὸ ἀπώτερον σχεδὸν σημεῖον ἐκ τῆς Στερεᾶς καὶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου, οὐδὲ κἀν παράλιος εἶναι καὶ περιστοιχεῖται ὑπὸ τῆς ἀφορωτέρας ἐλληνικῆς γῆς, κατοικουμένης ὑπὸ τῶν μᾶλλον ἀβιομηχάνων κατοίκων· ἡ τοποθέτησις αὐτῶν εἶναι πάντῃ ἀκατάλληλος, ὡς πρὸς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους ἐμπόριον, μὴ οὔσα οὐδὲ δευτερεῦον κέντρον διαμετακομίσεως, ὡς εὕρισκομένη ἐκτὸς τῶν ἐξ Ἀνατολῆς πρὸς τὴν Δύσιν ἐμπορικῶν διευθύνσεων, ὅπως στηρίζῃ, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅπως προάγεται ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἄνευ ἐθνικῆς θυσίας ἢ πόλις. Ἡ Ἑλλάς ἔχουσα μικρὰ μέσα, ἥτον ἐπόμενον ἢ πρωτεύουσα αὐτῆς οὕτω τοποθετιμένη, νὰ μένῃ περιωρισμένη καὶ πτωχὴ, ὑπαλλήλων καὶ διδασκάλων πόλις, ἐν ᾗ νὰ δεσπόζῃ τὸ πνεῦμα τοῦ σχολαῖσμου, καὶ νὰ παρασύρῃ καὶ τὸ λοιπὸν ἔθνος εἰς τὸν δαίδαλον θεωριῶν ἀνεφαρμόστων, καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ πράξεων ἐπιζημιῶν· ἡ ἐκ τούτου παραγομένη ἐθνικὴ ζημία εἶναι μεγίστη· τὸ ἔθνος ὠθεῖται ἐκτὸς τῆς πραγματικῆς αὐτοῦ ἐντολῆς, ἥτις εἶναι ἡ ὕλική αὐτοῦ ἀνάπτυξις, ἐκ τῆς ὁποίας μόνον δικαιοῦται

νὰ περιμένη καὶ πᾶσαν ἄλλην μεταγενεστέραν. Ἡ Ἑλλὰς θέλει προβαίνειν δυσχερῶς ἐνὸς οὐχὶ μόνον δὲν ἐνθαρρύνεται ὁ ἐμποροναυτιλιακὸς αὐτῆς χαρακτήρ, ἀλλὰ τούναντίον ἀποτρέπεται διὰ πνεύματος ὅλως εἰς αὐτὸν ἀντιθέτου. Τότε μόνον θέλει ἀρχίσει νὰ βαδίζῃ στερεῶς, ὅταν ἐνισχυθῇ τὸ διέπον τὴν τύχην αὐτῆς βιομηχανικὸν πνεῦμα, ὅποταν εὖρῃ ἀρμόδιον κέντρον ἐμποροναυτιλιακῆς ἐνεργείας, ὅποταν ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς ἀρράβωνίζεται, οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ τὸ βιομηχανικώτερον τὸ Αἰγαῖον καὶ Ἰόνιον πέλαγος, ὅπως ἄλλοτε οἱ τῆς Βενετίας Δόγες τὴν Ἀδριατικὴν, καὶ ὅποταν λάμψωσι περὶ αὐτὸν τὰ ἐκλεκτότερα τῆς βιομηχανίας τέκνα· ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅποταν ἡ ἀβιομήχανος τοποθεσία τῶν Ἀθηνῶν ἀντικατασταθῇ δι' ἐμποροναυτιλιακοῦ τινος τοῦ κράτους σημείου.

Ἡ Εὐρώπη, αἰσθανθεῖσα τὰς ἐκ τῆς συγκοινωνίας ὠφελείας, κατέχεται πρὸ τινος χρόνου ὑπὸ συγκοινωνιστικῆς τινος μανίας· πανταχοῦ τηλέγραφοι· ποταμοὶ καθίστανται πλεῦσιμοι, ὁδοί, σιδηροδρομοί, διώρυγες, τὰ ἰστιοφόρα πλοῖα ἀντικαθιστῶνται δι' ἀτμοπλοίων, ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ ἐλαττώσῃ τὰς ἀποστάσεις δι' εὐθυτέρων καὶ εὐχερεστέρων διευθύνσεων, καὶ διὰ ταχυτέρας μεταφορᾶς· ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὗται ὅποσας δὲν ἐπιφέρουσι μεταβολάς, ὡς ἐκ τῆς διεύθυνσεως, ἣν λαμβάνει ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια. Ἀλλαχοῦ ἡ ἀξία τοῦ τόπου πολλαπλασιάζεται, ἄλλαχοῦ ἐλαττοῦται ἐπαισθητῶς, ἄλλου αἱ ὑπάρχουσαι καταστρέφονται, πόλεις παρακμᾶζουσιν ἢ ἀναπτύσσονται, ἀκταὶ ἔρημοι κατοικιζοῦνται καὶ ἄλλαι κατοικημέναι ἐρημοῦνται. Ταῦτα πάντα εἰσὶν ἀποτελέσματα τῶν βιομηχανικῶν ρευμάτων. Πολλῶν ἐντούτοις ἐκ τῶν ρευμάτων τούτων δὲν εἶναι δύσκολον νὰ προνοήσῃ τις τὴν διεύθυνσιν καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ τοποθετηθῇ ἐπ' αὐτῶν ἀρμοδίως, σχετικῶς μὲ τὸ εἶδος καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς βιομηχανικότητός του.

Ἡ Θέτων τις χάρτην τινὰ τοῦ νέου κόσμου ἐνώπιόν του βλέπει τὰ ἀκόλουθα· ἡ σιδηροδρομία τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἐπὶ τῶν μᾶλλον κατοικημένων καὶ ἐξευγενισμένων αὐτῆς μερῶν, διεύθυνεται ἐντονώτερον μεσημβρινοανατολικῶς, προσπαθοῦσα νὰ πλησιάσῃ κατὰ ξηρὰν τὰ παραγωγὰ καὶ πλούσια τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς μέρη· ναυτιλιακῶς δὲ καταφαίνεται ἡ πρόθεσις τοῦ νὰ ἐγκαταλειφθῇ ὁ διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλπίδος ἄγων πρὸς τὰς Ἰνδικὰς θαλάσσας πλοῦς ἀντικαθιστάμενος δι' ἄλλου συντομωτέρου ἐκ τῆς Μεσογείου καὶ Εὐρυθρᾶς θαλάσσης.

Ἡ τοιαύτη διεύθυνσις ἔχει ὡς κυριώτερον ἐν Εὐρώπῃ, οὐχὶ μόνον χερσαίον, ἀλλὰ καὶ ναυτιλιακὸν σταθμὸν τὴν Ἑλλάδα, ὡς πλησιεστέραν ὅλων τῶν λοιπῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου μερῶν, εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Σουεῖ ἐξορυττομένην διώρυγα. Πρὸς τοῦτοις ἡ Ἑλλάς εἶναι ἡ κορυφὴ ἐνὸς τριγώνου, οὗτινος τὰ σκέλη διευθύνονται πρὸς τὴν Ἀδριατικὴν καὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, δὺν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ναυτιλιακῶν διευθύνσεων, μεταξὺ δὲ τούτων εὐρίσκεται ἡ μεγάλη κατὰ ξηρὰν σιδηροδρομικὴ ἀρτηρία. Ἀδύνατον μὲ φαίνεται καὶ ὁ μᾶλλον ἄπειρος νὰ μὴ κατανοήσῃ τὴν ἐμπορικὴν σημαντικότητά τῆς τοιαύτης τοποθεσίας.

Ἐνταῦθα ὁμῶς ἔγινε λόγος περὶ τῆς ὅλης Ἑλλάδος θεωρηθείσης ὡς σημεῖον· ἀλλὰ πᾶς τις ἐννοεῖ, ὅτι χώρα ἐκτάσεώς τινος δὲν δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς ἅπαντα αὐτῆς τὰ σημεῖα τὰ αὐτὰ ὠφελήματα, ἕνεκα τῶν τοπικῶν δυσχερειῶν οὐδετερουσῶν οὐσιωδῶς, τὰ γενικὰ πλεονεκτήματα· ἡ κορυφὴ π. χ. τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Παρνασοῦ ἢ τοῦ Ἑλικῶνος δὲν δύναται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς λίαν κερδοσκοπικὰ κέντρα.

Ἐν τῷ ζήτημα ὅθεν διὰ τὴν Ἑλλάδα περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ἐκλεχθῇ τὸ καταλληλότερον τῆς χώρας τῆς σημεῖον πρὸς συγκέντρωσιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ ἐμπορίου τῆς καὶ τῆς ναυτιλίας τῆς, ἥτοι τοῦ μέλλοντός τῆς· τὸ σημεῖον τοῦτο ἐν γένει πρέπει νὰ ᾔῃ παρὰ λίον, νὰ ἐνοῦται δ' ἂν ξηρὰς μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἡπείρον, νὰ ᾔῃ ναυτιλιακῶς κεντρικὴ τοποθεσία μὴ παρεκτρέπουσα τοὺς κατάπλους τῶν πλοίων κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν οὐσιωδεστέρων ἐμπορικῶν διευθύνσεων.

Ἐνταύτου δὲ τινος σημείου ὑπάρχοντος, τὸ μόνον μέσον, ὅπερ ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις δύναται ὡς ἐκ τῆς θέσεώς τῆς, νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς ταχείαν καὶ ἐπιτυχῆ αὐτοῦ συνοίκησιν, εἶναι νὰ τὸ κατοικήσῃ ἡ ἰδίᾳ· μόνη θυσία, ἂν τοιαύτη θεωρηθῇ, τὴν ὁποίαν τὸ ἔθνος εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ κάμῃ, ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχοῦς προαγωγῆς ἐνὸς ἐμποροναυτιλιακοῦ κέντρου.

Ἡ φύσις ἐπροίκισε τὴν Ἑλλάδα μὲ ἐν σημεῖον ἐξαιρετικῶν πλεονεκτημάτων, ὅπερ πρὸ πολλοῦ κατεδείχθη, ἀλλ' οὐδέποτε ἡ ἀξία του προσέβαλεν ὅπως σήμερον, ἕνεκα τῶν συμβαινουσῶν ἐν τῷ κόσμῳ ριζικῶν ἀναμορφώσεων· τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ὁ Ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου.

Οὗτος κεῖται εἰς τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου,

χωρίζων διὰ στενῆς ἐπιπέδου γλώσσης, τὸν Σαρωνικὸν ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, οἵτινες ἐνούμενοι σχηματίζουσι τὴν συντομωτέραν ναυτιλικὴν διεύθυνσιν ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου πρὸς τὴν Ἀδριατικὴν, καὶ ἐν γένει συντέμνουσι τὸν ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς κατάπλουν· ἡ θέσις εἶναι φυσικὸν κέντρον ἀναπαύσεως τοῦ βιομηχανικοῦ τούτου ρεύματος, καὶ τὸ προσφορώτερον παρακαταθήκης σημεῖον διὰ τὰ προερχόμενα ἐκ τοῦ Σουεῒς ἐμπορεύματα, καθόσον θὰ δύναται τις νὰ τ' ἀποστείλῃ ἢ διὰ ξηρᾶς ἢ διὰ θαλάσσης κατὰ τὸ συμφέρον. Κέκτηται τρεῖς λιμένας· τὰς μὲν Κεχρεὰς καὶ τὸ Καλαμάκι (Σχοινοῦς) πρὸς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, καὶ τὸ Λουτράκι (Λέχαιον) πρὸς τὸν Κορινθιακὸν, οἵτινες ἂν καὶ δὲν εἶναι κατὰ φύσιν τέλειοι, δύνανται ὅμως ἀργότερον εὐκολώτατα ν' ἀποβῶσι τοιοῦτοι δι' ἔργων ὀλίγιστα δαπανηρῶν, σχετικῶς πρὸς τὴν μέλλουσαν αὐτῶν κίνησιν. Τὸ πλάτος τοῦ πεδινοῦ Ἰσθμοῦ ὑποδεέστερον τῶν 6,000 μέτρων δὲν παρέχει οὐδεμίαν δυσκολίαν πρὸς ἀνασκαφὴν διώρυγος, ἥς ἡ δαπάνη θὰ συνάδῃ ἐντελῶς μὲ τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις. Ὁ Ἰσθμὸς τοῦ Σουεῒς εἶναι 21 φορὰν τοῦλάχιστον πλατύτερος, καὶ τὸ ἔδαφος ἀμμῶδες καὶ δυσέργαστον. Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς βιομηχανικῆς ἀξίας ἡ τοποθεσία ἔχει καὶ πολιτικὴν, ὡς ἐκ τῆς κεντρικότητός της, καὶ ὡς ἔχουσα ἀμφοτέρωθεν κατὰ ξηρὰν φυσικοὺς προμαχῶνας, τὴν Ἀκροκόρινθον καὶ τὸ ὄρος Μακρυπλάγι μὲ τὰς τρεῖς αὐτοῦ στενωποὺς διόδους, δυσχεραίνοντας πᾶσαν χερσαίαν ἐπιδρομὴν· ὕδατα ὑπάρχουσιν ἄφθονα εἰς τὰ πέριξ ἢ καὶ εὐρίσκονται ἐπιτοπίως εἰς μικρὸν βάθος· ἡ θέσις εἶναι πολλὰ εὐάρεστος, οἱ περιηγηταὶ συμφωνοῦσιν, ὅτι τὸ φαινόμενον ἐκ τῆς Ἀκροκόρινθου πανόραμα εἶναι ἐκ τῶν ὠραιωτέρων τοῦ κόσμου· ἡ θέα αὕτη ἐν Εὐρώπῃ κατατάσσεται μετὰ τὴν τοῦ Βοσπόρου. Δύο τινὰ δύναται τις νὰ προτείνῃ κατὰ τῆς θέσεως, τὸ νοσῶδες, καὶ τὸν κίνδυνον σεισμῶν, ἀλλ' ἀμφοτέραι αἱ ἀντιρρήσεις αὗται εἰσὶν ἀνίσχυροι.

Ἡ μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ὑπῆρξεν ἄλλοτε ἐκεῖ πόλις ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων, πλουσιωτέρων, πολυτελεστέρων καὶ πολυανθρωποτέρων τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ Κόρινθος ἐχρεώσκει τὴν ἀνάπτυξιν της εἰς τὴν βιομηχανικῶς ἀρμοδίαν αὐτῆς τοποθεσίαν. Ὁ λαμ- πρὸς αὐτῆς βίος διήρκεσε πλείοτερον τοῦ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων· καταστραφεῖσα ἐκ θάθρων μετὰ χιλιετῇ πλουσίαν καὶ πολυτελῇ ὑπαρξίν, ὑπὸ τοῦ βαρβάρου Ἰπάτου Μωμίου, συνωκίσθη πάλιν μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς, ἓνα αἰῶνα περίπου ἀργότερον, ὑπὸ Ἰουλίου Καίσαρος, καὶ ἔλαμψε πάλιν ταχέως,

ἕως περὶ τὰ μέτα τοῦ δευτέρου αἰῶνος, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, ἔφθατε τὴν λοίσθιον αὐτῆς σημερινὴν κατάστασιν.

» Παρὰ τῷ Ἰσθμῷ λοιπὸν ἔζησε πόλις μεγάλη καὶ πλουσία πολλὰς ἑκατοντάδας κατὰ συνέχειαν ἐτῶν, χωρὶς νὰ καταστραφῇ ὑπὸ σεισμῶν, ἀλλὰ κατεστράφη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· ὁ συμβᾶς πρὸ τινων ἐτῶν σεισμός δὲν εἶν' εὐλογον ἐπιχειρήμα, σχεδὸν ὅλαι αἱ μακροβιοῦσαι πόλεις ὑπέφερον ἀπὸ σεισμούς· τὸ δὲ νοσῶδες τοῦ τόπου εἶναι τοιοῦτον, ὥστε ἀρκοῦσιν ὀλίγαί τινες δραχμαὶ πρὸς ἀποξήρανσιν μικροτάτων τινῶν ἐλῶν, ἵνα καταστήσωσι τὴν χώραν οἷα ἦτο καὶ τὸ πάλαι, καθ' Ὀμηρόν, καλλιγύναικα. Καὶ αἱ Ἀθηναί, πρὶν ἢ μεταβῇ ἐκεῖ ἡ Κυβέρνησις ἦσαν νοσιώδεις, ἀλλ' ἡ ἀποξήρανσις τῶν πρὸς τὸν Πειραιᾶ τελμάτων μετέβαλεν ἐντελῶς τὴν ὑγεινὴν τοῦ τόπου κατάστασιν.

» Εἶν' ἀληθῶς λυπηρὸν, ὅτι ἐδαπανήθησαν ἐκ τοῦ ὑστερήματος τοσαῦτα ἐθνικὰ κεφάλαια πρὸς ἀνέγερσιν καὶ εὐπρεπισμὸν πόλεως, ἥτις δυστυχῶς δὲν ὑπόσχεται ἀνάλογον μέλλον, ἀλλ' ἡ δαπάνη αὕτη δὲν εἶναι ἀποχρῶν λόγος, ὅπως ἀναχαιτίσῃ πρᾶξι, ἀφ' ἧς ἐξαρτᾶται τὸ μέλλον σύμπαντος τοῦ ἔθνους. Ἡ ἀνάγκη εὐκατοικητῶν οἰκοδομῶν δὲν συνδέει οὐδὲ τὸν εὖ φρονούντα ἄνθρωπον μὲ τὸ μέρος· ἡ καλὴ κατοικεσία δὲν παρέχει ἀποκλειστικῶς ἅπασαν τὴν τοῦ βίου ἄνεσιν· ὑπάρχουσι κυριώτεροι αὐτῆς ἀνάγκαι· ὥστε συμφέρει πλείοτερον νὰ κατοικῇ τις καλύβην εἰς μέρος παραγωγικόν, ἢ παλάτιον, ἐνθα πᾶσα ἄλλη περιουσία φθίνει ἔνεκα ἐλλείψεως πόρων, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἀποζῇ μὴ δυνάμενος προσηκόντως· νὰ συναρμολογήσῃ καὶ τὰ λοιπὰ χρήσιμα μὲ τὴν εὐάρεστον κατοικεσίαν.

» Τὸ αὐτὸ συμβῆρει καὶ εἰς τὰς κυβερνήσεις, ὧν αἱ πρωτεύουσαι, εἰσὶ μὲν κεκοσμημέναι μὲ τινα δημόσια κτίρια, ἀλλ' ἔνεκα ἐλλείψεως πόρων ἢ τῶν κατοίκων ὑπαρξίς τὴν ἐπιβαρύνει ἐπαισθητῶς· τὸ βάρος τοῦτο δὲν ἀναλογεῖ μὲ τὴν ἐκ τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν προσποριζομένην εὐκολίαν. Τὰ ἐν Ἀθήναις

εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἀνήκοντα δημόσια καταστήματα εἶναι μικροῦ λόγου ἄξια· ἢ ἀπ' αὐτῶν οἰκονομία δὲν ὑποθέτω νὰ ᾔηται πολὺ μεγαλητέρα τῶν 50 ἢ 60,000 δραχμῶν, δὰ δὲ ἐκ δωρεῶν ἰδρυθέντα καὶ συντηρούμενα ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς μεγαλοδωρίας, δύνανται ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐπωφελῶς μάλιστα, νὰ μένωσιν ὅπως εὐρίσκονται. Τὸ συμφέρον τῶν οἰκοκυραίων ἰδιωτῶν, ἐπὶ τοιούτου ζητήματος, οὐδόλως πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, καθόσον ἡ ὑποτίμησις τῶν ἀθηναϊκῶν κτημάτων θέλει ἀντισταθμισθῇ πολὺ ἐπωφελέστερον, διὰ τῆς ἐπιτιμῆσεως ἄλλων ἐλληνικῶν κτημάτων μεγαλητέρας ἐλάτσεως καὶ παραγωγικότητος. Ἡ Κυβέρνησις μεταβαίνουσα εἰς τὸν Ἰσθμὸν καὶ ἀνεγείρουσα πόλιν ἐπὶ ἐθνικῶν γαιῶν, ἐὰν διαθέσῃ αὐτὰς προσηκόντως, θέλει πορισθῇ σημαντικὰ ὠφελήματα καὶ ὑπὲρ τῆς νέας πόλεως.

»Ταῦτα ἐπὶ ζητήματος ὅπερ συστάνω εἰς τὴν ἐμβριθῇ τοῦ κοινοῦ μελέτην. Τὸ κατ' ἐμὲ εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι ἡ μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσας εἰς τὸν Ἰσθμὸν εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, καὶ συνδέεται στενῶς μὲ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ· ἡμίσεια ἐκατονταετηρίς δὲν θέλει παρέλθει, ἀπὸ τῆς τοιαύτης μετοικεσίας καὶ ἡ Ἑλλὰς θέλει ἔχει πόλιν πλουσίαν, ἐμπορικὴν καὶ ναυτιλιακὴν, κατοικουμένην ὑπὸ 100,000 τοῦλάχιστον κατοίκων, περιρραίνουσαν ἅπαντα τῆς Ἑλλάδος τὰ μέρη μὲ ἐργασίαν καὶ ἄνεσιν, ζωογονοῦσαν τὴν γεωργίαν, ἐμψυχοῦσαν τὰς τέχνας καὶ τρέφουσαν τὴν ἀληθῆ τῆς διανοίας ἀνάπτυξιν· ἐὰν δὲ θείᾳ βουλήτῃ ἀπατελεσθῇ τὸ ἔργον τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ, οὐδόλως παράδοξον ν' ἀποβῇ ἡ μεγίστη καὶ κραταιοτέρα τῆς Μεσογείου πόλις.»